

Paár Ádám Roma mediátorok (II.)

Ahogy sorozatunk első részében bemutattuk, számos európai országban ismert a roma mediátorok vagy roma iskolai asszisztensek intézménye, amelynek célja a roma gyermekek iskolai hátrányainak csökkentése, valamint az iskola és a roma családok közötti együttműködés kialakítása. Mostani elemzésünkben a roma mediátori programok alapvető jellemzőit mutatjuk be.

Minden szakértő egyetért abban, hogy a 10-12 milliós európai kisebbség, a romák számára az oktatás jelent kiutat. Ez szép közhely, de mint ahogyan az [első részben](#) beszámoltunk róla, a roma család és az iskola (=a többségi társadalom hatalmi

intézménye) közötti konfliktus mélyebb annál, semhogy ilyen egyszerű szlogennel és egy szimplifikált képlettel (integrációs akarat+iskola=sikerés roma iskolai teljesítmény=roma felemelkedés) elintézhető lenne.

Régóta keresik a megoldást tagállami és uniós szinten is, hogyan lehetne a roma gyerekek iskolai kudarcélményét csökkenteni, ami nyilvánvalóan a kulcs a roma közösségek iskolához való hozzáállásának javításában. Az egyik megoldást az *óvoda* jelenti. A svéd gyermekjogi ombudsman 2004-ben egy jelentésében leszögezte, hogy valamennyi roma gyermeket óvodáztatni kell, mert az óvodának fontos szerepe van az otthonról hozott szociokulturális, nyelvi hátrányok leküzdésében – az iskolában már késő. Az iskolai sikertelenségek kulcsa leggyakrabban az óvodai szocializáció hiánya.

Magában az iskolarendszerben pedig a *szabadidős tevékenységek, délutáni programok*, valamint a *mediátorok és tanárasszisztensek* alkalmazása vezethet el az iskola és a roma közösségek közötti viszony javulásához. Természetesen a mediátori program nem egyik napról a másikra születik, de az Európai Unió vezetői egyre inkább ebben látják a romák iskolai teljesítményének a biztosítékát.

Mediátori képességek

2009-ben az Európai Bizottság kiadott egy [kézikönyvet](#) a roma mediátorok vagy iskolai asszisztensek részére, amelyik összefoglalta a tudnivalókat a mediátori szakmáról (gyermekkel, szülőkkel és az iskolavezetéssel való kapcsolattartás, konfliktuskezelés). A kézikönyv felsorolja azokat a képességeket, amelyek nélkülözhetetlenek a roma mediátorok számára. Nagyon sok képességgel, készséggel kell rendelkeznie annak a roma fiatalnak, aki erre a pályára lép.

Egyaránt otthonosan kell mozognia a helyi roma közösségekben és az iskolai környezetben, ismernie kell az oktatási, a szociális és a gyermekvédelmi rendszert és szabályozást. Ismernie kell a romák történelmét és kultúráját, beleértve a nyelvet is (Magyarországon, ahol a roma lakosság 89%-a anyanyelveként beszéli a magyar nyelvet, ez nem jelent nagy nehézséget, de számos országban a „nyelvi gettóval” is meg kell küzdeni). Az interkulturális közvetítés feladatából következően valóban két világ határán kell mozognia.

Elengedhetetlen a kiváló kommunikációs és együttműködési képesség, a türelem és empátia, valamint a szervezőképesség (hiszen számos országban a mediátorok feladata az iskolai és iskolán kívüli programok, szabadidős tevékenységek szervezése). Egyaránt beszélni kell a hivatalok és a roma közösségek, a gyerekek és a felnőttek nyelvén – ami természetesen nagyfokú rugalmasságot is kíván. Mivel a hátrányok ledolgozásához hozzátartozik a házi feladatok elkészítésében való

segítség, az egyéni korrepetálás is, ezért fontos, hogy a mediátor rendelkezzen tanári attitűddel is, képes legyen nyomon követni a gondjaira bízott gyerekek haladását a tananyagban.

2003-2004-ben egy Phare-képzés keretében valósították meg a roma mediátori képzési programot Romániában. A roma mediátorok egy 28 hetes, összesen 1500 órás képzésen vettek részt, amelynek keretében a munkájukhoz szükséges elméleti és gyakorlati képességeket, készségeket sajátították el: konfliktusmegelőzést, segítségnyújtást, közösségi fejlesztést, közösségi mediációt, roma nyelvet, irodalmat és kultúrát, gyermekvédelmi ismereteket, a tanulási, szociális, viselkedési problémák megállapítását. 336 óra elméleti képzést, 504 munkahelyi képzést és 660 óras egyéni tutorálást követően kaphatták meg a résztvevők a roma mediátori oklevelet.

A roma mediátorok nem mellesleg megerősíthetik a roma gyerekek önbizalmát, hogy érdemes erőfeszítéseket tenniük a tanulásban. A mediátorok példaképet jelenthetnek a gyerekek, sőt a szülei, és az egész roma közösség számára, és ennek fontossága szintén nem lebecsülendő. Ugyanakkor lehet egy kockázata: rossz kommunikáció esetén a romák könnyen úgy érezhetik, hogy „janicsárral” állnak szemben, akinek révén az iskola a roma tanulókat az identitásuk megtagadására ösztönzi. Továbbá ez is magyarázata annak, hogy egy nem roma miért nem alkalmas erre a feladatra: eltekintve attól, hogy alaposan ismernie kell a roma kultúrát, meg kell nyernie a roma közösség bizalmát, és el kell oszlatnia azokat a prekoncepciókat, amelyek a romákban – az iskolával kapcsolatos negatív élmények hatására – kialakulnak.

Calin Rus három pontban foglalja össze a roma mediátor „identitás-specifikus” funkcióját:

- A roma mediátor pozitív példát nyújt a gyerekek és a közösség előtt

- A roma mediátor a saját példájával igazolja, hogy a továbbtanulás, a diploma megszerzése, a többségi társadalomban való érvényesülés nem jelenti okvetlenül a roma identitásról való lemondást
- A roma mediátor saját példáján keresztül demonstrálja, hogy az iskola attitűdjei is változnak

Megítélésünk szerint a roma mediátoroknak lenne még egy feladata: a tanárok továbbképzésében való részvétel. A roma kulturális háttérrel rendelkező mediátorok előadásokat tarthatnak a tanárok részére, bővítve ismereteiket a roma történelemről, kultúráról, művészetről, zenéről, valamint általában a roma közösségek mindennapjairól, beleértve a többségi társadalom és az adott közösségek együttéléséből fakadó konfliktushelyzeteket is, valamint hozzájárulhatnak a tévhitek és előítéletek eloszlatásához is. Ebből a szempontból kifejezetten előnyös, ha a mediátor a tantestület tagja, hiszen így bizalmas napi kapcsolatban van a tanárokkal, és nem idegenként – a minisztérium, az önkormányzat vagy valamely NGO aktivistájaként – van jelen.

Európai példák Magyarországon

Tizenhat európai országban működik az Európa Tanács égisze alatt futó [ROMED projekt](#), amelyik 2011-ben indult, és a roma etnikumhoz, illetve kultúrához kötődő mediátorok alkalmazását ösztönzi az iskolán belüli (tanárok és tanulók), illetve az iskolán kívüli (iskola és a roma közösség) közötti együttműködés elmélyítésére. A program vezetője, Aurora Ailincai kifejtette, hogy a mediátorok megteremtik a kapcsolatot a felek között, és segítik a hatékony párbeszédet. A programban olyan személyek vehetnek részt mediátorként, akik roma kulturális háttérrel, vagy roma ügyekben nagy tudással, tapasztalattal rendelkeznek. 2011. szeptember 22-én Strasbourgban megrendezték a roma mediátorok és polgármesterek csúcstalálkozóját.

Magyarország is részese a ROMED programnak. 2011. február 22-én az Emberi Erőforrások Minisztériuma Társadalmi Felzárkóztatásért Felelős Államtitkársága pályázatot hirdetett roma származású szakemberek – pedagógiai asszisztensek, pedagógusok, roma koordinátorok stb. – számára az Európai Tanács által szervezett továbbképzési programba való bekapcsolódásra. A programban való részvételre olyan szakemberek jelentkezhetnek, akik alkalmazásban állnak, és munkakörükben, tevékenységük során aktív mediációs szerepet játszanak az intézmények és a roma közösségek között. A pályázati kiírás tehát már feltételezte bizonyos készségek, képességek meglétét. A kiválasztott 20 fő egy kétszer harminc órás tréninget követően nyerte el az Európa Tanács által kiadott mediatori oklevelet.

Magyarországon a [Partners Hungary Alapítvány](#) a Nyitott Társadalom Alapítvány támogatásával vállalta a roma mediátorok képzését a ROMED hazai programja keretében. A Roma Oktatási Alap által 2012-ben elindított, és az Európai Unió, a [LEGO Foundation](#) és a [Bernard van Leer Foundation](#) által támogatott [Good Start](#) pilot projekt tréningorozata a halmozottan hátrányos helyzetű, leszakadó térségekben élő gyermekeket segíti abban, hogy minőségi óvodai képzésben vehessenek részt. A Good Start program megszervezésére négy országban, Magyarországon, Romániában, Szlovákiában és Macedóniában került sor. A Partners Hungary Alapítvány végzi a programban dolgozó mentorok képzését, összesen hat helyszínen (Nagyecsed, Nyíregyháza, Hodász, Kántorjánosi, Nagydobos, Nyírkáta).

Fontos még kiemelni a [RomainEU](#) projektet, amelyik a roma mediátorok képzéséért felel. Kézikönyvet és online tananyagot bocsátanak a mediátorok rendelkezésére, hogy elsajátítsák a munkakörükhöz szükséges kompetenciákat.

Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere 2012 novemberében bejelentette, hogy Magyarország programot indít, amelynek keretében ezer roma nőt képeznek ki mediatori feladatokra. A program elsősorban azokat részesíti előnyben, akik maguk

is szociális munkások vagy iskolai dolgozók. Mindezt a miniszter azzal a – meglehetősen támadható – érvel támasztotta alá, hogy a mediátorok önálló szakmaként vagy munkakörként való megjelenítése csak elmélyíti a problémát.

Az egyéb európai országok tapasztalatai éppenséggel azt mutatják, hogy a mediátorok iskolán belüli elfogadottságát és tekintélyét növeli, ha azok maguk is az iskolai tantestület tagjai. A célszerűség és a hatékonyság szempontja is indokolja, hogy a roma mediátorok minél nagyobb része a tanári kar tagja legyen, hiszen a tanárok talán könnyebben elfogadják a javaslatokat, ötleteket olyantól, aki a testület tagja, mint egy kívülállótól. A példák arra utalnak, hogy mediátorként dolgozó szociális munkások vagy esélyegyenlőségi szakemberek nem állnak olyan bizalmas viszonyban az iskolával, mint azok, akiket elfogadnak a tanári kar egyenjogú tagjaként.

Véggövetkeztetés és ajánlások

Mint sorozatunkból is kiderült, ma az európai döntéshozók a mediátori képzésben keresik a lehetőséget a roma gyerekek iskolai hátrányának megszüntetésére, illetve a roma közösségek iskolához való viszonyának javítására. Magyarországon is egyre többen kezdik felismerni, hogy önmagában az iskoláztatás még nem jelent megoldást. A tanárképzés reformja mellett szükséges lenne a hazai mediátorképzés folyamatának felgyorsítása, és legalább minden olyan iskolában fel kellene ajánlani a mediátorok jelenlétét, amelyek az ország legszegényebb régióiban működnek. A sikeres nyugat- és észak-európai példák alapján ezeknek a mediátoroknak a helyi roma közösségekből kell érkezniük, hiszen a helyi romáknak bizalommal kell viseltetniük a mediátorok iránt.

Ajánlatos – legalábbis középtávon –, hogy a mediátorok ne közvetlenül az önkormányzat, a roma kisebbségi önkormányzat vagy valamelyik NGO alkalmazásában álljanak, hanem a tantestület tagjai legyenek. A tantestület munkájába való bevonódás és részvétel megkönnyíti a kétoldalú bizalom

kialakítását. A tapasztalat azt mutatja, hogy a tantestületek is jobban elfogadják a javaslatokat olyantól, aki napi munkakapcsolatban van velük, mint egy kívülállótól. Továbbá a mediátorok, ha észreveszik a problémát, azonnal be tudnak kapcsolódni annak megoldásába, képesek megelőzni a konfliktust, és nem csak „tűzoltást” végeznek.

Fontosnak tartjuk még, hogy a mediátorok – a speciális mediációs képességeken kívül – elvégezzék a tanárképzést, és pedagógus diplomát szerezzenek. Ez azért is fontos, hogy elsajátítsák azokat a képességeket, amelyek szükségesek a mindennapi munkájukhoz (pl. előadó képesség, kommunikációs képesség, tanulásszervezés, oktatói munka megszervezése, mérés és ellenőrzés), hiszen szerintünk a munkájuk része az iskolában, a tanórán kívüli foglalkozás a gyerekekkel, a korrepetálás, egyéni konzultáció, a házi feladatok elkészítésében való segítségnyújtás. Természetesen mindez az oktatáspolitikai tárca és a roma önkormányzatok közötti szoros együttműködést feltételezi. Nyilvánvalóan a civil szervezeteknek, agytrösztöknek és egyházaknak is van ebben szerepe, a kooperáció módját együttesen kell kialakítani, beleértve a finanszírozást is.

Úgy véljük, hogy a mediátori rendszer hazai elterjedése kedvezően befolyásolhatja a roma gyerekek iskolai teljesítményét, erősítheti bizalmukat a tanárok és az iskola iránt, és egyúttal a saját önbizalmukat is. Ezért javasoljuk ennek az Európa számos országában kipróbált programnak az integrálását a magyar iskolarendszerbe.